

Een aansporing tot bekering: aflaten in het Heilig Jaar

(Anton ten Klooster, Tilburg University)

Een tijdje geleden plaatste ik op Facebook een bericht dat ik het Handboek van Aflaten aan het bestuderen was. Dat leidde tot hilarische reacties van Amerikaanse collega's. De automatische vertaling had het over een 'manual of losing weight', een afvalboek dus... Taalkundig klopte het niet, maar theologisch wel: een aflaat helpt ons om iets van het gewicht van de zonde te verliezen, namelijk de gevolgen ervan in het vagevuur. In deze bijdrage zal ik proberen duidelijk te maken wat ik daarmee bedoel, en vooral wat de betekenis van de aflaat is. Dat zal ik doen door (1) in te gaan op de geschiedenis van de aflaat, (2) de kerkelijke leer en praktijk over aflaten, en (3) op welke wijze ze een rol kunnen spelen in de viering van het komende Heilig Jaar.

(1) De geschiedenis van de aflaat

Het idee van de aflaat heeft zich alleen in de kerk van de Latijnse traditie ontwikkeld, en vindt zijn oorsprong in de praktijk van de vroege kerk. Een aantal noties uit de Schrift bieden wel enige aanknopingspunten voor een breder begrip van de leer van de aflaat. Allereerst vinden we in het Nieuwe Testament oproepen om voor anderen te bidden bij God, dat Hij hun zonden mag vergeven (Jac. 4, 16; 1 Joh. 5, 16). Hier steekt het idee achter dat bekering een proces is dat mede gedragen wordt door het gebed van de kerk, en dat is in zowel de vroege als moderne aflatenpraktijk van belang. En in het boek Makkabeeën in het Oude Testament wordt gebeden voor de overledenen, dat hun zonde "geheel mocht worden vergeven" (2 Makk. 12, 39-46). Dat er gevraagd wordt om gebed bevat twee overtuigingen: dat er ook na de dood nog zonde aan een mens kan zitten, en dat het z'n heeft om dan voor diegene te bidden. Daarmee gaat het over de zwakte van de mens, maar bovenal over de barmhartigheid van God. Het is in die zin van belang voor het begrip van de aflaatpraktijk dat het benadrukt dat het gemeenschappelijk gebed van de kerk ook over de grens van de dood heen doorgaat.

De leer over de aflaten heeft zich ontwikkeld uit de kerkelijke boetepraktijk. Zoals gezegd moeten we terug naar de vroege kerk om dat te begrijpen. Waar het opbiechten van zonden tegenwoordig een privégebeuren is, had dat vroeger een publiek karakter. Door het doopsel werd iemand opgenomen in de gemeenschap, maar een zware zonde deed afbreuk aan die band. Zeker wanneer mensen onder druk van vervolging hun geloof afgezworen hadden, werd de noodzaak ervaren dat er een bepaald proces van verzoening was voordat iemand weer tot de gemeenschap werd toegelaten. Aan die hernieuwde toelating was een boetedoening verbonden: de bisschop legde bijvoorbeeld een vastenperiode op aan de persoon, met de bedoeling dat dit bijdroeg aan het herstel van de breuk met de gemeenschap die door de zonde was ontstaan. De relatieve zwaarte van deze boetedoening hing ook af van de zwaarte van de zonde. Dit proces werd begeleid door het gebed van de hele gemeenschap, zodat de boeteling in die zin de weg niet alleen ging. Ook werd de voorspraak van de heiligen, bijzonder de martelaren, ingeroepen opdat zij ook met hun gebed bijdroegen aan de verzoening. Deze voorbede van heel de kerk kreeg in liturgische vorm, waar de overtuiging uit sprak dat de kerk zeker kan zijn van verhoring van haar gebed om vergeving. Wat we hiervan onthouden voor de aflaatpraktijk is dit: er was een bepaalde boete die gedaan werd vóór de verzoening, en de kerk begeleidde dit proces met haar gebed.

Tussen de 7e en 11e eeuw kreeg de persoonlijke biecht verder gestalte, die in veel dingen lijkt op de biechtpraktijk zoals wij die nu kennen. Hierin vond er een omkering plaats: iemand kreeg éérst de vergeving toegezegd, door de biechtvader, en voerde daarna een boetedoening uit – de penitentie. De schuld is dan weliswaar al volledig vergeven, de zonde laat wel sporen na. Het doel van de penitentie is in die zin hetzelfde als van de ‘oude’ boetedoening: het herstel van wat door de zonde beschadigd is. De vormen van boetedoening bleven veelal hetzelfde. Dat kon gaan over een bepaald aantal vastendagen, of een bedevaart naar een heiligdom. Er zat dus een zekere tijdsduur vast aan een penitentie.

De achterliggende gedachte is zoals gezegd dat de zonde sporen nalaat: in de biecht zijn deze zonden weliswaar vergeven en mogen we zeker zijn dat we van God zijn, het maakt ons nog niet meteen volmaakt. Vandaar de penitentie als hulpmiddel daarbij. Modern gezegd zou je kunnen zeggen dat de zonde als het ware nog wat van ons moet afslijten. Dat doen we door in ons leven zonden uit te boeten, en waar nodig ook door de loutering van het vagevuur – waarover meer in het tweede deel van deze bijdrage.

Door de omkering van verzoening en boetedoening, werd de uitvoering van dat laatste ook wat geduldiger: de verzoening met de kerk was er immers niet meer direct van afhankelijk. Net als in de vroege kerk was het ook mogelijk om het gebed van anderen in te roepen bij het vervullen van de boetedoening – die ook wel bekend stond als ‘tijdelijke zondestraf’. Met dat doel werden er vanaf de 11^e eeuw brieven opgesteld waarin het gebed van anderen werd toegezegd ter verlichting van de boete, bijvoorbeeld het inkorten van een vastenperiode. Begeleidde de kerk de boetedoening eerst met haar gebed vóór de verzoening, nu deed en doet ze dat nadien. Wanneer een boetedoening verlicht werd, dan stond daar wel een goed werk tegenover. In plaats van een volledige bedevaart kon iemand dan bijvoorbeeld volstaan met een bepaalde devotie-oefening. Een bekend en omstreden voorbeeld is de aflaat die in de 11^e en 12^e eeuw verbonden werd aan de kruistocht.

Het verschijnsel van het verlichten van een boetedoening kwam bekend te staan onder de naam ‘indulgentia’, dat connotaties heeft mildheid en toegeeflijkheid. Deze term vertalen we met het Nederlandse ‘aflaat’. Die mildheid bestaat erin dat de kerk middels het toegezegde gebed als het ware een deel van de schuld van de boeteling overneemt. Dit idee is nauw verbonden met de theologische notie van een ‘kerkschat’, de in spreekwoordelijke zin opgestapelde gebeden en verdiensten van de hele kerk op aarde en in de hemel. Op grond van haar sleutelmacht kan de kerk dit ten goede doen komen aan een bepaalde gelovige.

Van boetepraktijk naar theologie van de aflaat

Zoals wel vaker ontstond er ook bij de aflaten eerst een praktijk, en volgde daar later een meer uitgebreide theologische reflectie op. Daarin werd bijvoorbeeld het idee van de kerkschat verder uitgewerkt. Vaak reageerden theologie en leerzegag ook op uitwassen van de aflatenpraktijk. Zo had het Vierde Lateraans Concilie (1215) scherpe kritiek op de zogenaamde *quaestores* die uit waren op het verzamelen van aalmoezen, en beperkte het concilie de lengte van aflaten. In deze veroordeling blijkt ook dat een aalmoes langzamerhand gezien werd als ‘goed werk’ dat in de plaats van de boetedoening kon komen. Dit verschijnsel vormde een eerste kiem van de kritiek van Maarten Luther in de zestiende eeuw. Niet voor niets schafte het Concilie van Trente de *quaestores* helemaal af, en veroordeelde het misbruiken van de aflaatpraktijk omdat deze afbreuk deden aan de waarde van het gebruik. Het meest beruchte voorbeeld van een economisch gedreven aflatenpraktijk is de aflaat die door Johann Tetzel werd gepredikt, waarvan de gegeven aalmoezen mede bijdroegen aan de bouw van de huidige Sint Pieter in Rome. Overigens was de kritiek op Tetzel destijds ook binnen de kerk al te horen.

Waar de aflaat aanvankelijk nog een duidelijke band had met de in de biecht opgelegde penitentie, vervaagde dit begrip. Tegelijkertijd werd er een uitgebreider idee van de toepassing van aflaten ontwikkeld. Ze werden verbonden aan relatief kleinere devoties en werken, het idee van een volle aflaat door de paus werd verder uitgewerkt, en het werd uitdrukkelijk mogelijk gemaakt een aflaat voor de overledenen te verwerven. In dit laatste ontstaat een nieuwe wederkerigheid. De vroege kerk rekende op het gebed van de martelaren, die gestorven zijn maar leven voor God. Nu bidden de levenden ook voor de overledenen, die nog weerhouden worden van de gelukzaligheid door het gewicht van hun zonden. Toch bleef wel de oude gewoonte om een aflaat te tellen in dagen, maanden en jaren, ook al stond dit niet meer gelijk aan een daadwerkelijk tijdsduur van een boetedoening in dit leven. Het goede werk dat eerst een verlichting van die periode mogelijk maakte, werd nu een voorwaarde voor het verwerven van aflaten. Voor een juiste waardering van deze ontwikkelingen is het van belang te zien wat blijft: de solidariteit in de kerk, die de weg van heiliging van gelovigen met haar gebed draagt. Zoals de zonde van een persoon afbreuk doet aan de heiligheid van het hele lichaam van de kerk, zo draagt de heiligheid van iemand ook weer bij aan de opbouw ervan. Theologisch gezegd: de heiligheid van de kerk als geheel, draagt op deze manier bij aan de heiliging van de afzonderlijke gelovigen. Wanneer we ons zwak weten, mogen we vertrouwen dat het gebed van de grote heiligen en de kerk van eeuwen ook voor ons heilzaam is. De aflaat is een manier waarop de kerk dat concreet en effectief maakt.

De geschiedenis van de aflaat is bijzonder verbonden met het eerste Heilig Jaar in 1300, afgekondigd door paus Bonifatius VIII. Hierin komen de Bijbelse notie van een 'genadejaar' en de bestaande praktijk van het geven van aflaten bij elkaar. Dat de extra pelgrims die naar Rome kwamen ook geld in het laatje brachten was geen onbedoeld neveneffect van dit idee. In de eeuwen hierna werkten verschillende pausen de theologie van de aflaten verder uit. Zij schreven over het idee van een 'kerkschat' (Clemens VI, *Unigenitus Dei Filius*, 1343), het verwerven van een aflaat voor overledenen (Sixtus IV, *Romani Pontificis Provida*, 1477) en het nut van het verwerven er van – dat laatste werd sterk onderstreept door paus Leo X in zijn veroordeling van de leerstellingen van Luther (*Exsurge Domine*, 1520).

Zoals gezegd stond de aflaatpraktijk onder hevige kritiek tijdens de Reformatie. Voor critici stond het aflatensysteem voor een bijna cijfermatig idee van genade, waarbij de kerk tegoeden verrekende. Het Concilie van Trente liet zien dat die kritiek voor een deel aanvaard werd, omdat het pleitte voor een matiging van de praktijk en een einde aan de misstanden. Evenwel onderstreepte het concilie de stelling van Leo X dat de kerk het recht had om aflaten te verlenen, en dat deze nuttig kunnen zijn.

Aflaten na het Tweede Vaticaans Concilie

In de volksvroomheid blijven aflaten zeker tot het Tweede Vaticaans Concilie een belangrijke rol spelen. Onder invloed van de ontkerkelijking neemt deze praktijk wel af. Maar bijvoorbeeld de nog steeds grote belangstelling voor Allerzielen lijkt tenminste deels ook zijn oorsprong te vinden in de praktijk van het verwerven van aflaten voor de overledenen. Op het concilie is de aflaat als thema ter sprake gekomen, en het werd nadien nader uitgewerkt door paus Paulus VI in de apostolische constitutie *Indulgentiarum Doctrina* uit 1967. Deze constitutie bevat een theologie van de aflaat, en kondigt normen af voor het vruchtbare gebruik ervan. Belangrijke wijzigingen zijn o.a. het afschaffen van het gebruik om het gewicht van een gedeeltelijke aflaat in jaren of dagen uit te drukken, een beperking van het aantal volledige aflaten, en een nadruk op de vruchtbaarheid van het werk zelf dat voor een aflaat gedaan wordt (*ID*, V.12). Kort samengevat herneemt de tekst de overtuiging dat de kerk niet enkel bidt voor al haar gelovigen,

maar ook actief het goede uitdeelt aan de gelovigen die in de juiste gesteldheid verkeren. Hierin komen twee dingen samen: het objectieve werk van de kerk in het verlenen van een aflaat, en de subjectieve of persoonlijke gesteldheid van de gelovige die zich tot God bekeert door het doen van het werk van de aflaat. Een aflaat is dus geen makkelijkere weg, als alternatief voor echte bekering maar is juist een steun in de terugkeer naar God (vgl. *Sacrosancta Portiuncula*).

De moderne aflatenpraktijk, zoals die ook in de kerkelijke documenten voor het komende Heilig Jaar 2025 zichtbaar is, is gevormd door de normen zoals die door paus Paulus VI geformuleerd zijn. Een belangrijk onderdeel daarvan is het enerzijds benadrukken van de waarde van aflaten, en anderzijds de vrijheid om daar in te participeren: “Terwijl de Kerk haar gelovigen aanspoort om de heilige overleveringen van de vaders niet los te laten of gering te schatten, maar deze gelovig te aanvaarden als een kostbare schat van het katholieke gezin en zich door die tradities te laten leiden, laat zij het aan een ieder zelf over - met de onaantastbare en rechtmatige vrijheid van de kinderen Gods – om van deze middelen tot heiliging en zuivering gebruik te maken” (*ID*, IV.11).

(2) De kerkelijke leer en praktijk over aflaten

We hebben gezien hoe de praktijk en de theologie van de aflaat tot stand is gekomen. De neerslag daarvan vinden we in de *Catechismus van de Katholieke Kerk*. Hierin wordt duidelijk hoe de kerk aflaten verstaat: niet zozeer als een doel op zich, maar als een middel om gelovigen aan te sporen tot “godsvrucht, boete en liefde” (CKK 1479).

Om nader te begrijpen wat een aflaat is moeten we eerst iets begrijpen van de gevolgen van de zonde. Het probleem van ‘zonde’ is niet te reduceren tot “we hebben iets gedaan dat niet mag”. Zonde in de Bijbelse zin is dat we iets gedaan hebben dat ons vervreemdt van God. Vergelijk het ook met de eerste zonde van Adam en Eva in het paradijs. Ze móchten niet van de boom eten, maar dat is pas het begin van het drama: ze beginnen zich te schamen voor elkaar en durven God niet meer onder ogen te komen (Gen. 3, 7-12). Dit laat overigens ook zien dat die regel, of wet, niet bestond om hun vrijheid in te perken, maar juist om die mogelijk te maken.

In de traditie wordt over deze vervreemding van God als volledig of iets meer sluipenderwijs, oftewel: zware zonde of dagelijkse zonde (vgl. CKK 1472-1473). Een zware zonde vervreemdt ons volledig van God, we raken door eigen toedoen van Hem gescheiden. Zoals bijvoorbeeld de jongste zoon uit de parabel die het huis verlaat (Lc. 15, 11-32). De ultieme consequentie daarvan is ook dat we in eeuwigheid van God gescheiden blijven. Bij leven is oprechte bekering in het sacrament van Boete en Verzoening de meest zekere weg om weer met God te gaan leven. Het verhaal van de verloren zoon vertelt ons dat de Vader klaar staat om ons te verwelkomen!

De dagelijkse zonde daarentegen vervreemdt ons niet definitief van God, maar maakt wel dat we ongezond gehecht raken aan de dingen van de wereld. Wij blijven daaraan kleven, en het blijft op een bepaalde manier ook aan ons kleven. Vergelijk het met een kind dat met de handjes in een pot appelstroop gezeten heeft. Er is iets gebeurd dat niet had moeten gebeuren: het was beter als het niet gebeurd was, maar het is ook niet meteen het einde van de wereld. Met ‘dagelijks’ bedoel ik dan overigens niet dat het de bedoeling is dat het kind dit elke dag doet... maar meer dat dit onvermijdelijk bij het alledaagse hoort van een onvolmaakt leven. Terug naar de ziel gedacht: zonde kleeft ons aan, en zoals het kind de handen moet wassen, hebben wij ook een stevige reinigingsbeurt van de ziel nodig. Dat hebben we nodig in dit leven, en als dat nog niet voldoende was dan ook na dit leven in “de toestand die vagevuur genoemd wordt” (CKK 1472). Het Latijnse woord *purgatorium*, dat wij als vagevuur vertalen, betekent dan ook

‘reinigingsplaats’ – voor al diegenen die weliswaar onvolmaakt sterven maar “in de genade en vriendschap van God” (CKK 1030).

Eén van de manieren waarop de aflaat gezien kan worden is als volgt: we bouwen een bepaald negatief krediet op. Alle keren dat ik ongeduldig, boos, hebzuchtig of wat dan ook was zijn allemaal momenten dat ik de hand door de strooppot van de zonde haal. En dat moet er allemaal af, als het niet nu is dan wel in het vagevuur. Wat een aflaat nu doet is dit: dit krediet reduceren of zelfs in één keer op nul zetten. De kerk kán dit op grond van haar macht om te binden en ontbinden (CKK 1478, cf. CIC 992). Zij richt dan als het ware het hele gebed van eeuwen naar een persoon. Dat is wat dan de ‘kerkschat’ genoemd wordt, niet in de zin van een kist die ergens in het Vaticaan staat maar in de samenbundeling van gebed, offers en al het andere goeds dat we doen met de hulp van Gods genade.

Het verwerven van een aflaat

Tegenwoordig wordt minder de nadruk gelegd op het idee van een negatief krediet, en meer op het vertrouwen dat de schat van het gebed van heel de kerk heilzaam kan zijn voor al haar leden. De macht om te binden en ontbinden wordt evengoed ingezet maar de kerk gaat daar zorgvuldig mee om. Een aflaat is namelijk niet bedoeld als vrijbrief voor zonde, maar als een aansporing en hulpmiddel tot bekering. Het is om die reden dat er voorwaarden verbonden zijn aan een aflaat. Wie aan de voorwaarden voldoet heeft vaak al belangrijke stappen terug naar God gezet. Voor een volle aflaat zijn altijd drie dingen vereist: de sacramentele biecht, het ontvangen van de communie, en een gebed ‘in de geest van de paus’ – bijvoorbeeld door voor hem een Onze Vader en Weesgegroet te bidden (vgl. *Enchiridion* 20). Verder wordt benadrukt dat een aflaat pas echt ‘vol’ is wanneer elke hechting aan dagelijkse zonde losgelaten is, en is de aflaat dus minder vol in de mate waarin dat minder het geval is (*ID*, norm 7). We kunnen daarbij denken aan de hardnekkige gedachte dat een bepaalde zonde ‘misschien niet zo heel erg is’, wat een teken is dat we er toch nog aan gehecht zijn.

We kunnen aflaten voor onszelf verkrijgen, maar ook voor overledenen. De gemeenschap van de kerk gaat over de grens van de dood heen: de heiligen bidden voor ons, de kerk op aarde. Omdat de heiligen al zijn bevrijd van de zonde is hun gebed voor ons in die zin doeltreffender (vgl. *CKK* 1475). Als kerk op aarde bidden we ook voor de overledenen, dat zij spoedig hun laatste loutering doorstaan mogen hebben. We kunnen voor hen bidden, en ook namens hen een aflaat verkrijgen. Dat kan bijvoorbeeld door op Allerzielen de begraafplaats te bezoeken en bijzonder voor hen te bidden, en ook met die intentie aan de andere voorwaarden voor de aflaat te voldoen. Er zijn ook aflaten verbonden aan ‘gewone’ geloofspraktijken zoals het gezamenlijk bidden van de Rozenkrans, het vieren van een priesterjubileum, een half uur in de Bijbel lezen, of het bezoeken van gewijde plaatsen. Aan het ontvangen van de pauselijke zegen *Urbi et Orbi* met Pasen of Kerstmis zit eveneens een volle aflaat, ook als je per televisie meekijkt (*Enchiridion*, p. 53).

Hoe verwerft iemand dan concreet een aflaat? In ieder geval niet per ongeluk, iemand moet tenminste “een algemene bedoeling” hebben om dat te doen, en ook het werk dat de kerk vraagt voor een aflaat volbrengen (*Codex* 996.2). Bij die algemene bedoeling valt te denken aan de manier waarop de priester ook de Mis opdraagt voor een bepaalde intentie: de Mis ziet er hetzelfde uit als anders, maar heeft als bedoeling bij te dragen aan het gevraagde. De drie voorwaarden -biecht, communie, gebed voor de intenties van de paus- kunnen als volgt vervuld worden: aan één biecht kunnen meerdere aflaten verbonden worden, aan elke communie slechts één. Hiermee wordt ook een zekere rem gezet op het sparen van aflaten, en komt de nadruk te liggen op de bekering tot God die door het gevraagde werk geholpen wordt. Hierin zien

we ook weer iets weerspiegeld van de praktijk van de vroege kerk: het gaat erom dat we weer terugkeren tot de gemeenschap van de heiligen. Voor iedere aflaat geldt dat de persoon in staat van genade moet verkeren op het moment dat de bedevaart, gebed of andere vroomheidsoefening omwille van de aflaat gedaan wordt. Daarbij is het gepast dat het gebed voor de intentie van de paus en de communie op dezelfde dag plaatsvinden. Voor het Heilig Jaar is het uitdrukkelijk toegestaan dat iemand een tweede volle aflaat verkrijgt wanneer hij of zij “legitiem een tweede keer de Heilige Communie” ontvangt. Deze is “alleen van toepassing op de overledenen en kan alleen worden verkregen in een eucharistieviering” (*Decreet III*).

(3) Pastoraat en de aflaat in het Heilig Jaar 2025

De bedoeling van de aflaat in het Heilig Jaar is om ons te helpen “te ontdekken hoe onbeperkt de barmhartigheid van God is” (*Spes Non Confundit*, 23). In de uitleg ervan ligt de nadruk op de negatieve effecten die de zonde op ons heeft, en de noodzaak van loutering (vgl. *Misericordiae Vultus* 22). Vergeving of een aflaat verandert het verleden niet, “vergeving kan het echter wel mogelijk maken de toekomst te veranderen, en op een andere manier te leven, zonder rancune, wrok en wraak”.

In het licht van al het voorgaande zien we dus dat paus Franciscus verder gaat op de lijn van Paulus VI, en de nadruk legt op het belang van bekering als een proces dat iemand in verbondenheid met heel de kerk gaat. Als ik het in eigen woorden samenvat: zondaars kunnen we alleen wel worden, maar we hebben de heiligheid van heel de kerk nodig om zelf ook heilig te worden.

Verkondiging en ontvangen van de aflaat in het bisdom

Aan het begin van het Heilig Jaar zal er in elk bisdom een viering zijn, op zondag 29 december. De bisschoppen worden opgeroepen om dan ook de aflaat van het jubeljaar te verkondigen (*SNC*, 6). Gezien de geringe aandacht voor aflaten in de catechese en geloofspraktijk is het te verwachten dat dit voor veel gelovigen een eerste of hernieuwde kennismaking met het fenomeen ‘aflaat’ is. Vanuit het huidige kerkelijke spreken kan dan de nadruk gelegd worden op de vrijheid die daar in steekt: de vrijheid om zich al dan niet in te spannen voor een aflaat maar ook de vrijheid en liefde waarmee de kerk dit middel ter beschikking stelt. Het laat zien dat we als ‘pelgrims van hoop’ niet alléén onderweg zijn, maar gedragen worden door het gebed van heel de kerk. En het maakt duidelijk dat wij zelf ook anderen kunnen dragen met ons gebed, bijzonder de overleden gelovigen. Naar de aanwijzing van Paulus VI zou de nadruk dus kunnen liggen op het *nut* van aflaten, niet op een vermeende noodzaak ervan. Dat nut bestaat in de aflaat als hulpmiddel: als zodanig verbetert die een mens niet, maar het werk dat ervoor gevraagd wordt is wel een hulp in bekering en groei in heiligheid.

De bisschoppen mogen verder op de “meest geschikte dag” in hun bisdom de pauselijke zegen geven, waaraan een volle aflaat verbonden is onder de genoemde voorwaarden. Dat zou bijvoorbeeld een plaats kunnen krijgen in een speciale diocesane viering of bedevaart in het Heilig Jaar.

Hoewel de aflaat in het Heilig Jaar bijzonder verbonden is met de bedevaart naar Rome heeft de Apostolische Penitentiaria ruime normen uitgevaardigd. Niet iedereen heeft immers de fysieke of financiële mogelijkheden om op bedevaart te gaan. Het zou bijvoorbeeld een mooie voorbereiding zijn als Rome-pelgrims bijvoorbeeld met ouderen samen bidden. Ook zou een parochie speciale jubileumvieringen kunnen houden, waarin mensen de gelegenheid hebben

om te delen in de aflaat voor het Heilig Jaar. Ook voor degenen die zieken, gevangen en ouderen bezoeken kunnen hiermee een aflaat verkrijgen.

Catechese over aflaten

Voor die pelgrims die op reis gaan naar Rome in het Heilig Jaar zal het idee van de kerk als biddende gemeenschap doorheen de eeuwen bijzonder voelbaar zijn. Middels een boeteviering met biechtgelegenheid kunnen zij voorbereid worden op het ontvangen van de jubileumaflaat. In een bijbehorende catechese kan iets uitgelegd worden over de notie dat we de gemeenschap nodig hebben om heilig te worden, en dat we zelf ook kunnen bijdragen aan de heiligheid van heel de kerk. De theologie van de aflaat biedt ook een aanleiding om te spreken over de werkelijkheid van zonde, en de effecten die het op ons heeft. Zoals in de vroege kerk drukt het gebed van de grote gemeenschap van de kerk uit dat iemand niet op eigen kracht loskomt van de zonde. Dat zonde om herstel vraagt blijkt ook uit de ervaring. Goede vrienden die ruzie maken en het weer bijleggen zullen bijvoorbeeld ook weer even door moeten groeien in hun vriendschap. Door de verzoening kan die zelfs sterker worden, maar het gaat meestal niet vanzelf. Zowel de biecht als de aflaat benadrukt dat we God nodig hebben: om vergeven te worden, en om verder te groeien in vriendschap met Hem. Een dergelijke catechese kan ook gegeven worden in het kader van een diocesane viering met pauselijke zegen en volle aflaat.

Het idee van aflaten hangt samen met de leer over het vagevuur, en het idee dat effecten van zonde ook na dit leven aan ons kunnen kleven. De grondgedachte is er hier één van solidariteit: wij bidden voor diegenen met wie we ons nog steeds verbonden voelen, ook al zijn ze gestorven. Op dat gebed rekenen wij uiteindelijk ook voor onszelf. Waar de term vagevuur vaak ook verstaan is als 'straf' mag de nadruk komen te liggen op het idee van loutering en zuivering: we worden ondanks onze zonden voorbereid op de ontmoeting met God, in de zekerheid dat die voor ons is weggelegd. Een behulpzaam catechetisch beeld hiervan is te vinden in de kapel van O.L. ter Nood in Heiloo. Hier wordt uitgebeeld hoe een gelovige door engelen gewassen wordt, en mooi aangekleed. Terwijl je het beeld naar boven volgt, zie je iemand in steeds meer zichtbare waardigheid naar God opgaan.

Als we het modern verstaan is een aflaat in zekere zin een *challenge*: kun je dit doen of laten? Maar het gaat dan niet om de *likes* maar om je groei als gelovige. Eén van de *challenges* die Rome daar zelf nog aan toegevoegd heeft is het vasten van social media. Dat zou bijvoorbeeld op een bedevaart of in een jongerengroep collectief geprobeerd kunnen worden.

De nadruk in dit alles wordt door de kerk echter niet gelegd op datgene wat verdiend moet worden, maar datgene wat we doen: terugkeren naar God, door te biechten, te bidden en ons op een bijzondere manier toe te wijden aan de liefde tot God en de naaste. Een aflaat is een middel dat de kerk in het Heilig Jaar bijzonder inzet om mensen aan te sporen en uit te nodigen tot duurzaam berouw. Wanneer we nadenken over de invulling van het Heilig Jaar stellen we onszelf het beste de vraag hoe onze initiatieven, bedevaarten, activiteiten, catecheses en vieringen bijdragen aan het ingaan op die uitnodiging.

Bronnen

'Ablaß', in *Lexikon des Mittelalters*, München: Deutscher Taschenbuchverlag, 2002, p. 43-46.

'Ablaß', in *Lexikon für Theologie und Kirche*, 3. Auflage, Freiburg i.B.: Herder, 1993, p. 51-58.

'Ablaß', in *Lexikon für Theologie und Kirche*, 2. Auflage, Freiburg i.B.: Herder, 1957, p. 46-54.

'Ablaßprediger', in *Lexikon für Theologie und Kirche*, 2. Auflage, Freiburg i.B.: Herder, 1957, p. 55.

A.L. Bysted, *The Crusade Indulgence. Spiritual Rewards and the Theology of the Crusades, c. 1095-1216*, Leiden: Brill, 2015

Apostolische Penitentiaria, *Decreet over het verlenen van een volle aflaat tijdens het Gewone Jubeljaar 2025 afgekondigd door paus Franciscus*, 2024

Catechismus van de Katholieke Kerk (CKK)

Codex van het Canoniek Recht (CIC)

Enchiridion Indulgentiarum. Norma et Concessionones. Editio quarta, Vaticaanstad, 1999.

F.G.B. Luijten, *Sacramental Forgiveness as a Gift from God: Thomas Aquinas on the Sacrament of Penance*, Leuven: Peeters, 2003

Franciscus, *Misericordiae Vultus*, bul met de afkondiging van het Buitengewone Jubileum van de Barmhartigheid, 2015

Franciscus, *Spes Non Confundit*, bul van de afkondiging van het Gewone Jubeljaar van het Jaar 2025, 2024

'Indulgences', in *Dictionnaire de Spiritualité. Ascétique et Mystique, Doctrine et Histoire*, vol. VII.2, Paris: Beauchesne, 1971, p. 1713-1728

Paulus VI, apostolische constitutie *Indulgentiarum Doctrina*, 1967

Paulus VI, brief *Sacrosancta Portiunculae*, 1966